Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл.
СЕНТЯБРЬ
16
СУББОТА
№ 219 (8987).
өртээ 2 кеп.

110 муң тонна тарааны Төрээн чуртка бээри — Тываның тараажыларының алдарлыг херээ!

Дүүн беш шакка чедир республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге **48.420** *тонна тарааны саткан, ол болза планның 44 хуузу-дур.* ***Районнар аайы-биле мындыг болган.***

Районнар	Планы	Сатканы	Хуузу
	(тонна)		
ТАҢДЫ	59000	24988	42,4
БИИ-ХЕМ	13000	2053	15,8
КАА-ХЕМ	27.000	15258	56,5
УЛУГ-ХЕМ	5.580	2203	39,5
ЧӨӨН-ХЕМЧИК	4.940	639	12,9
БАЙ-ТАЙГА	130	128	98,5
КЫЗЫЛ	5000	3149	63

ЧЕДИИШКИН—ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУКТА

КҮШ-АЖЫЛЧЫ
АЛДАРНЫҢ
ТУГУ

«Шын» солуннуң КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН бөгүн «УЛУГ-ХАЯ» совхозтуң дараазында мурнакчыларынга алдар болдуруп көдүрген.

КЕРТИК-ООЛ ДАКШЫЛ-ООЛОВИЧ КЫРГЫС — комбайнер, сентябрь 1-ден 5-ке чедир — 345 центнер, 6-дан 10-га чедир —631 центнер тарааны ажаап алган. Сезонда 5000 центнер тараа ажаап алыр деп бодунга алган хүлээлгезинин 976 центнерин күүседип алган.

ИРИНА ТҮЛҮШЕВНА МАЙГЫН-ООЛ (удуртукчузу), **ТАТЬЯНА ЫЙМА-ХУУРАКОВНА ХОВАЛЫГ, КЛАРА БИЧЕ-ООЛОВНА КЫРГЫС** —совхозтуң Арыг-Бажы салбырында шаңда «ОВП-20» деп тараа арыглаар машинада ажылдап турар комсомолчу бөлүк. Хүн үлүүн ол бөлүк 120 хуудан кудулатпайн келген.

ЧААГАЙ ДҮЖҮТТҮҢ МАГАДЫЛАЛЫ

(Көдээ ажыл-агый ажылдарының хүн демдеглели)

Черни күзүн андарып алыр чоруктуң артык ажыктыынга республиканың тараажылары дуржулгазындан бүзүрээн. Күзүн белеткээн, дескилей илиртээн ангыс чер — келир чылдың чаагай дүжүдүнүң магадылалы. Ынчангаш республиканың дыка хөй ажыл-агыйлары тараа болгаш мал чеми культураларының чаагай дүжүдү дээш демиселди августуң соолгу он хонуунда-ла эгелей бергеннер.

Черни күзүн андарып алырынга «Межегей», «Тээли», «Сукпак» совхозтар, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, Каа-Хемниң «Коммунизмче орук», Таңдының «Коммунизмниң херели», Эрзинниң «Чаа орук» болгаш «Мөрен» колхозтары улуг кичээнгейни салып турар. Бөгүнүң күженишкинниг ажылы келир чылдың чаагай дүжүдүн хандырар дээрзин ол ажыл-агыйларның тускай эртемниглери эки билип турар.

Өске колхозтарның болгаш совхозтарның тараажылары мурнакчыларга деңнежир ужурлуг.

Ындыг болза-даа чамдык черлерде ангыс андарылгазын оожум темп-биле чорудуп турар. «Ак-Туруг», «Шивилиг», «Өөк» совхозтарда, Бии-Хемниң «Кызыл-тараачын», Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы» болгаш Ленин аттыг, Улуг-Хемниң «Х Улуг хурал», Эрзинниң Ленин аттыг колхозтарында амга чедир гектарда-даа ангыс андартынмаан. Ол ажыл-агыйларда ук ажылды организас чок чорудуп, техниканы четпес ажыглап, тургузуп турар. Келир чылдың дүжүдүнге черни андарып белеткеп алырын бо хире харыысалга чок чорудуп турар үстүнде адаттынган ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш тускай эртемниглеринге хамаарыштыр партия райкомнары, райкүүскомнар хемчеглерни алыр ужурлуг.

«ҮТКА 25 чылы» совхозта ангыс андарылгазын кончуг багай чорудуп турар. Ында чүгле 45 гектар черни андарган болгаш үш-ле трактор ажылдап турар. Ангыс андарар звеноларны организаставаан, кылыр ажылдың планын механизаторларга чедирбээн. Ажылдың ол хире чугула участогун контроль чокка каапканы мырыңай элдептиг.

Тус бүрүзүнде 200 гектар ангыс андартынган «Россия», «Совет Тыва» болгаш «Чыраа-Бажы» совхозтарда бо талазы-биле байдал база-ла багай. Ол ажыл-агыйларның механиктери андазын бизи четтиршпес дижип турар. Андазын бистерин боттары кылып алырын, тракторлар анаа турбас кылдыр ажылды ынчаар организастаарын олар чүге кылып болбазыл?

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында ангыс андарылгазын кончуг багай чорудуп турар. Ында чүгле 600 гектар чер андартынган: ажыл-агыйларда 75 трактор бар азы бир тракторга доңгуп-ле 0,3 гектар онаажып турар. Ынчаарга районнуң ажыл-агыйларында күзүн андарар чер дыка хөй. Бир эвес моон соңгаар-даа ындыг темп-биле андарар чүве болза, келир чылын чаагай дүжүт алыры берге.

Республикада ниитизи-биле ангыс андарылгазы эрткен чылдың деңнелинден куду болуп турар. Сентябрьның 15-те медээни ёзугаар алырга, 22,5 муң гектар ангыс андартынган азы планның 16,3 хуузу. Хонукта 1400 гектарны андарып турар азы бир тракторга бүдүн чартык-ла гектар онаажыр.

Моон алырга, ангыс андарылгазының темпизи кончуг куду-дур. Келир чылдың дүжүдүнүң салым-чолу ол ажылы канчаар күүсеттингенинден хамаарыжыр болганда, үстүнде айыткан четпестерни доп-дораан чайладыр херек.

Парткомнарның, профэвилел болгаш комсомол комитеттериниң, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң хүлээлгези — дүжүт ажаап алыышкыны-биле чергелештир ангыс андарылгазын массалыг чорудуунче күштерни мобилизастаары болур.

Самбу-Хоо Сандый-оол Жданов аттыг совхозта мурнакчы механизаторларның бирээзи. Ол 1952 чылдан бээр төрээн совхозунуң ажыл-агыйын хөгжүдер дээш эвээш эвес үлүг-хуузун киириштирип келген болгаш чоннуң хүндүткелин чаалап алган.

Хоочун комбайнер бо хүннерде дүжүт ажаалдазында үлегерлиг чоруун көргүзүп, хей-аът киирген ажылдап турар. Ол ээлчег бүрүзүнде-ле «Сибиряк» дээр комбайн-биле 21 гектар черниң тараазын кестирип, нормазын ийи катап ажыр күүседип турарынга чон чоргаарланыр. Эрткен беш хонукта ооң көргүзүглери эң-не бедик болуп, бирги черни ээлээн.

Дүжүттү чидириг чок ажаап алыр дээш, социалистиг чарышче комбайнер Д. Санчыны ол кыйгырган.

ЧУРУКТА: комбайнер С. Сандый-оол.

К. ЧООДУНУҢ фотозу.

«Межегейниң» алдыгы бригадазы

Күрүне шыгжамырынга 13 муң чартык тонна эки шынарлыг тарааны садар дээш демиселдин «Межегей» совхозтуң ажыл-ишчилери кошкатпайн келген. Ол демиселге ажыл-агыйның О. А. Васильевке удурткан № 6 бригадазының механизаторлары дээштиг үлүүн киирип турар.

Бригада бо күзүн шупту 2500 гектар черниң тараазын кестирип алыр ужурлуг. Бо хүннерге чедир ында 2150 гектар тарааны тавычалай кестирген, 1300 гектарын бастырган. Бо бригаданың тараажылары 1 гектардан ортумаа-биле 14 центнер дүжүттү ап турар.

Дүжүт ажаап алыышкынының эгелээн хүннеринден бээр мурнакчыларга санадып келген Степан Бабаков 300 гектар тарааны бастырган, мурнап турар. Афанасий Гущин 230 гектар тарааны бастырып, ажаап алган.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Тиилекчилерге алдар!

Күш-ажылчы рапорт

Тараа садар планныг онаалдазы чок, мал семиртир «Сукпак» совхоз (директору Г. С. Юртаев, партия организациязының секретары П. В. Котосов) күрүнеге тараа дужаар хүлээлгезин база бодүүн мал чеми белеткээриниң планын күүсеткенин дүүн СЭКП-ниң Кызыл хоорукомунга болгаш хоорукүүскомга рапорттаан. Тодаргайлаарга, эки дура-биле 1500 тонна тарааны күрүне шыгжамырынга киирип, 9900 тонна бодүүн мал чемин белеткээр планныг онаалдазын 12540 тонна азы 126,7 хуу күүсеткен.

СЭКП-ниң Кызыл хоорукому болгаш хоорукүүском сукпакчыларның ажыл-ишчи чедиишкининге байыр чедирбишаан, тоску беш чылдың ийиги чылында боттарынга алган планныг онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүседип, ССРЭ-ниң 50 чыл болур оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуурун күзээн байырлыг телеграмманы чорудкан. Совхозтуң ажыл-ишчилери мал чемин курлавырлаарын үргүлчүлевишаан болгаш кыштаглаашкынга белеткелди, келир чылдың дүжүдүнүн үрезинин уруп алыр ажылдарны чорудуп турар.

* * *

Соолгу үеде совхозтуң девискээринге чаъс-чашкын торгалыгжыларның тараа ажаап алырынга шаптык ужураштырып турза-даа, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажыл-ишчилери күрүне мурнунга 270 тонна тараа дужаар планныг онаалдазын күүседип шыдаан.

Совхозтуң тараажылары Торгалыг суур чоогунда тараа шөлүнде багай эвес үнген кызыл-тасты кестирип кирген болгаш боттарының арга-курлавырын санап көргеш, күрүне шыгжамырынга ам-даа 250 тонна кызыл-тасты немей садарың хүлээнгеннер.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Г. КИССИНДЖЕР-БИЛЕ БЕСЕДАЛАРЫ

Мурнунда дугуржуп алганын ёзугаар АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Генри Киссинджер сентябрь 10-дан 14-ке чедир Совет Эвилелинге чоруп турган. Ол Москвага турганының үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев-биле болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко-биле беседалар кылган.

Бо чылдың май айда Москвага бедик деңнелге эрткен ужуражыышкынның үезинден бээр совет-американ харылзааларның хөгжүлдезиниң болгаш Совет Эвилелинге база Каттышкан Штаттарга-даа сонуургалдыг боор турар делегей айтырыгларының дугайында допчузу-биле чугаалажып көрген. Санал-онал солчуушкуну дорт болгаш боттуг болган.

Делегейниң кол айтырыгларын чугаалажып көөр үеде Европаның айыыл чок чоруунга хамаарышкан айтырыгларже улуг кичээнгейни салган. Моон соңгаар кылыр ужурлуг базымнар талазы-биле таарымчалыг чүүлдерни чедип алган.

Ол ышкаш стратегтиг чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарны чоокку үелерде катап эгелээри-биле холбашкан айтырыгларны база чугаалажып көрген.

Бедик деңнелге ужуражыышкыннар үезинде чедип алган ийи талалыг дугуржулгаларны боттандырып турарының дугайын база көрген.
херек талазы-биле боттуг ту
нелдер бар болгаш моон-д
соңгаар ындыг чедиишкинне
лиг болурунга идегей бол
дээрзинге талалар база че
шээрешкен.

Садыг-экономиктиг харь
зааларның байдалынче он
кичээнгейни салган. Ийи чу
туң аразынга харылзаалар
быжыглаар херекке ындыг
рылзааларның чугулазын и
тала бадыткаан. Ийи чурт
аразынга садыг-экономикт
харылзааларның чамдык при
ципиалдыг айтырыгларын
талазы-биле элээн депшил
база чедип алдынган. Ынд
бурунгаарлаашкынны барь
даглааш, бараан саарылга
ның талазы-биле саналгалар
таарыштырар дугайында б
гаш садыг дугуржулгазын
рар дугайында чугаалажы
кыннарны чоокку үеде доо
ры-биле сентябрь айда В
шингтонга үргүлчүлээрин б
дугуржуп алган. Ол ышка
ССРЭ биле АКШ-тың аразы
судноларбиле далайлап ар
жарылын дугайында дугу
жулга талазы-биле чугаа
жыышкыннарны дүрген доо
рын база дугурушкан.

Талаларның сонуургап т
рар айтырыгларының тала
биле санал-оналдар солчуу
куннарын янзы-бүрү хевирл
ге болгаш янзы-бүрү деңне
дерге, ооң иштинде бедик д
ге-даа кылырының пра
тиказын үргүлчүлээриниң ч
гулазын ийи тала база илер
кен.

(СЭТА).

Ирак республиканың президентизи Москвада

Араб социалистиг чаартылга партиязының (БААС) Регионалдыг удуртулгазының Чиңгине секретары, Ирак Республиканың Революстуг Командылал Чөвүлелиниң Даргазы, Президент Ахмед Хасан аль-Бакр СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаанын ёзугаар сентябрь 14-те Москвада албан ужурунда аян-чорук кылып чедип келген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның П
литбюро кежигүнүнге канд
дат Ю. В. Андропов болгаш а
банның өске-даа кижиле
Ирак Республиканың болга
Совет Эвилелиниң күрүне ту
тары-биле шимээн Внуково а
эродромунга президент Ахм
Хасан аль-Бакрны уткуп а
ганнар.

Аэродромдан Ахмед Хас
аль-Бакр Кремльде аңаа ту
кайлаан черже чорупкан. Ир
улустуң төлээлекчилерин
эрткен кудумчуларынга Ира
тың болгаш Совет Эвилелин
күрүне туктарын болгаш ор
база араб дылдар кырынга б
йыр чедириишкиннерлиг кы
гырыгларны аскылаан турга

(СЭТА).

Совет-ирак чугаалажыышкын

Сентябрь 14-те Кремльге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин болгаш Араб социалистиг чаартылга партиязының (БААС) Регионалдыг удуртулгазының Чиңгине секретары, Ирак Республиканың Революстуг Командылал Чөвүлелиниң Даргазы, Президент Ахмед Хасан аль-Бакр оларның аразынга чугаалажыышкыннар эгелээн.

Совет-ирак харылзаалар айтырыын найыралдыг болгаш бот-боттарын билиишкиниң байдалынга чугаалажып көрген. Совет-ирак харылзааларның, ылаңгыя Совет Эвилели биле Ирак Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында 1972 чылдың апрель 9-та чарган Керээниң соонда бүгү талазы-биле улам калбарганын талалар сеткил ханыышкыны-биле демдеглээш, оларны моон-даа соңгаар хөгжүдүп, калбартырының боттуг аргаларының дугайында санал-оналдарын солушканнар. Ол ышкаш араб чурттарга удур Израильдиң империалистиг агрессиязының түң-
нелинде Чоокку Чөөн тук
тургустунган байдалдың айт
рыгларын, а ол ышкаш дел
гейде амгы үеде байдалды
өске-даа чугула айтырыглары
олар база чугаалажып көр
ген.

* * *

Сентябрь 14-те Кремльди
Улуг ордузунга СЭКП ТК-ны
ССРЭ-ниң Дээди Совединн
Президиумунуң болгаш ССР
ниң чазааның өмүнээинде
Араб социалистиг чаартылг
партиязының (БААС) Регио
налдыг удуртулгазының Чи
гине секретары, Ирак Респу
ликаның Революстуг кома
дылалының Даргазы. Прези
дент Ахмед Хасан аль-Бакр
ның алдары дээш дүъштек
шайлалга тургускан.

Хүндүлүг аалчы-биле ка
ССРЭ-ге аян-чоруунга о
үдеп чоруур албанның кижи
лери база олурушканнар.

Совет таладан дүъштек
шайлалгага эштер Л. И. Бреж
нев, Н. В. Подгорный, А. Н
Косыгин, В. В. Гришин, Ф. Д
Кулаков, Д. С. Полянски
А. Н. Шелепин, Ю. В. Андро
пов болгаш албанның өске-да
кижилери олурушкан.

Эп-найыралчы чылыг бай
далга эрткен дүъштекп шай
лалга үезинде Н. В. Подгор
ный болгаш Ахмед Хасан аль-
Бакр олар чүве чугаалааннар

(СЭТА).

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: коммунистер мурнунда

Иртыштың чоогунда чаашкыннар ам-даа болбушаан, ынчалза-даа ажаап алыышкынның темпизи дүргедевишаан. Делгем шөлдерде тарааны кестирер азы бастырар дээш, механизаторлар эки шак бүрүзүн долу ажыглаарын оралдажыр. Омск областың тараазының чартыктаан хөй кезин кестинген. Чамдык хүннерде ажаап алыышкын 100—120 муң гектар чедип турар.

«Озерный» совхозта коммунист В. Коковешконуң звенозу хүнүң-не ийи-үш норманы күүседип турар. Энгельс аттыг колхозта ажаап алыышкынның гвардейжизи А. Майзингер ам база тергиин ажылдап турар — ЖВН-6 жатка-биле хүнде 64 гектарны кескен, ол дээрге нормадан ийи катап хөй-дүр.

Хүн бүрүзүнде-ле тавычада тарааны бастырарынче улам хөй комбайннар кирип турар. 300 муң гектар ажыг тарааны ам-на бастырып каапкан. «Ингалинский» совхозтуң комбайнери коммунист С. Дорохов чеди муң гектар тарааны бастырарын хүлээнген болгаш ол ам дөрт центнер тарааны чүдүрүп чорудупкан. Соолгу хүннерде С. Дорохов хүнде 500 центнер тарааны бастырып турар.

УКРАИНА: бойдус курлавырындан

Украин эртемденнер көдээ ажыл-агыйга мал чеми болур 20 ажыг хевирниң үнүштерин ажыглаарын саналдап турар. Ол дээрге сильфия, сида, сыын оъдунуң дазылы дээш, өске-даа үнүштер-дир.

Ылангыя сильфия чемиштииниң талазы-биле эң-не үнелиг курлавыр болган. Гектардан-на муң центнер ногаан массаны ол бээр, ооң составында 23 хуу протеин, хөй чигир, каротин, аскорбин кислотазы бар. Ооң ногаан массазы-биле малды ол хевээр чемгерип болур, оортан сиген далганын, силосту база белеткээр. Дуржулганың көргүскениинден алырга, сильфияның чаңгыс черге ур үе иштинде (15—17 чыл иштинде) өстүрерге-даа хөрзүн талазы-биле таарышпайн баар таварылгазы чок.

Республикада оон дудак чок база бир үнелиг культураны — сиданы өстүрүп турар апарган. Ол болза гектардан-на 1300 центнер ногаан массаны курган ховуларга, торф-тулаалыг черлерге бээр. Чемиштиг шынарының талазы-биле ол болза клеверге болгаш люцернага чоокшулажып турар.

ГРУЗИЯ: «чүс чылдыгларның» дүжүдү

Эъттелчек, тенниг бүрүлерлиг «чүс чылдыгларны» кым билбес боорул. Алоэ дээр ол үнүштүң тарылгазын бүгү широталардан көрүп болур, ынчалза-даа ол үнүштү чүгле шык агаарлыг субтропик зоназынга ажык дээр адаанга өстүрүп болур, ону үлетпүр орулгаларынга ажыглаар.

Аджарияның субтропиктиг ажыл-агыйларында алоэ үнүштүң чемгир «бүрүлерин» ажаап ал эгелээн. Ооң ажыгзымаар амданныг хоолуу үнелиг, ынчангаш ону камгалап алыр төлээде, ооң бүрүзүн хүн херели дегбээн турда даңгаар эртен кезип киириптер. Ооң дүжүдүн саадал чокка ол-ла дораан Батуминиң кофе заводунга чедире бээр, ында болза чуртта чаңгыс алоэ препаратты белеткээр цех бар.

Оортан сиропту, сокту болгаш эмульсияны белеткеп турар.

ТУРКМЕНИЯ: фисташкилер быжа берген

Фисташкилер үнген черлерде ооң үрүннерин ажаап алыры эгелээн. Дүжүт эки, ол — Туркмен ССР-ниң мурнуу талазында туруп турар.

Ооң үнген чери республикада 42 муң гектар черни ээлээн. Час санында-ла ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары ону хөйү-биле тарып олуртуп турар. Фисташкиниң сыры 25—30 чыл эрткенде үрезин берип эгелээр, а ооң болу беш чүс чыл ажыг чурттаар.

ЛАТВИЯ: термометр орнунга карандаш

Школаның өңнүг карандаштарынга дашты дөмей тускай химиктиг карандаштар детальдарының температуразын тодарадырынга идегелдиг болгаш эптиг чепсек апарган. Ындыг карандаштарны бүдүрерин Риганың дозу-будук кылыр заводу шиңгээдип алган. Термоиндикаторлуг ол карандаштың шыйып каан чуруманы бүдүмелдиң изий бергенниң чүгле өңүн эвес, харын ооң ылавылалдыг температуразын база айтып турар.

Радиотехниктиг болгаш электри үлетпүрүнге, агаар транспортунга — аппаратураның хөлүн эрттир изий бээриниң хемчээлин бодүүн херекселдер-биле билип шыдавас. Ындыг бүгү таварылгаларга ол термометр-карандаштарны калбаа-биле ажыглаар.

(СЭТА).

СИБИРЬНИҢ ТАРААЗЫ

Кемерово областы тараазын ажаап ап турар.

Дүжүт ажаап алырының баштайгы хүннеринде социалистиг чарыштың мурнакчылары Ленин-Кузнецк районнуң механизаторлары болган.

Олар бир гектардан-на 22 центнер тараа ажаап алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: Ленин-Кузнецк районнуң «Заря» колхозунда дүжүттү ажаап ап турары.

(СЭТА-ның фотохроникаазы).

Акы-дуңма дузаламчы

Палестин дескеннериниң Сирияда, Ливанда болгаш Иорданияда лагерьлерин израиль ужар чүүлдүң бомбалаанының айыылынга таварышканнарга дүрген дузаламчыны көргүзер деп Кызыл Крестиң болгаш Кызыл Чартык айның Совет ниитилелиниң күүскому шиитпир үндүрген.

Палестинаның Кызыл Чартык айынга Аэрофлот самолёттары эм аймаан, шарыг кылыр материалдарны, өске-даа эмнелге эт-херекселдерин чедирип бээр.

(СЭТА).

КАА-ХЕМЧИЛЕР—ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫНГА

Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга төлептиг белек-биле ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин күүседирин чедип ап турарлар.

Район 1510 центнер дүк садар тургаш, ону 1570 центнер кылдыр азы 104 хуу, үшкү кварталда 20.900 центнер сүт садар планын сентябрь 1-де-ле 21.845 центнер азы 104.5 хуу, нийтиниң малынга 143.540 центнер сиген белеткээрин 146.454 центнер азы 102 хуу, 513 муң центнер силос салырын 787.970 центнер кылдыр күүсеткен.

Каа-хемчилер юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжының тугун бедик тутпушаан, ам тараа ажаап алыышкынынга база-ла республиканың районнарының мурнуку одуруунда чорып турар.

Бо арын Каа-Хем районнуң ажыл-агыйларының дүк, сүт садарының болгаш мал чеми белеткээриниң талазы-биле чедиишкиннеринге тураскааттынган.

БИСТИҢ ҮЛҮҮВҮС

Бо юбилейлиг чылда ажыл-ишчи бүрүзү-ле эң экп ажылдаар күзелдиг. Бистиң «Коммунизмче орук» колхозтуң кежигүннери база-ла улуг сорук кириишкинниг ажылдап турар. Каа-Хем район күрүнеге дүк садарының, үшкү кварталда сүт садарының болгаш мал чеминиң белеткелиниң планнарын күүседипкен. Бо чедиишкиннерге бистиң колхозувустуң ажыл-ишчилериниң эвээш эвес салыышкыны кирген.

Колхоз дүк дужаарының чыл планын, сүттүң үш кварталдар планын, ол ышкаш нийтиниң малынга чем белеткээрин күүсеткен. Үшкү кварталда ажыл-агый чери күрүнеге 3560 центнер сүттү садар тургаш, 3841 центнерни киирген, азы 28 тонна сүттү ажыр дужааган. Маңаа бистиң төп ферманың саанчылары биче эвес үлүүн киирген. Ылаңгыя ферманың мурнакчы саанчылары Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Анна Логинованың, Надежда Арапчааның, Галина Сакшумнуң, Героина Сперинаның, Мария Каюкованың болгаш Валентина Одушпаянтың шудургу ажылдааның демдеглээри өөрүнчүг. Бо саанчылар тус-туста сес айлар дургузунда бодунда быжыглаан инек бүрүзүнге онааштыр саап алыр сүт планын ажыр күүсеткен.

Оон аңгыда нийтиниң малынга чем белеткелин колхоз бо чылын багай эвес чоруткан. 15.450 центнер сиген белеткээрин 16.287 центнер, 36.750 центнер силос планын 69 муң ажыг центнер кылдыр күүсеткен. Малга чем белеткээриниң планы күүсеттинген-даа болза, сиген белеткээр звено ам-даа ажылын үргүлчүлевишаан. Сиген кезилдези-биле чергелештир, ажааттынган тарааларның саваңын черге кагбайн, бүрүнү-биле бөлүп сарааттаар ажылды база-ла эгелээн.

Тоску беш чылдың ийиги чылын улуг чедиишкиннер-биле доозар, юбилейге төлептиг белектиг ужуражыр сорулга-биле колхозтуң саанчылары үшкү кварталдың төнчүзүнге чедир күрүнеге ам-даа хөй сүттү пландан ажыр садарын шиитпирлеп алган, улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

А. ГОРБАТОВ,
ферма эргелекчизи.

Хүлээлгелерни күүседир дээш

Каа-Хем районнуң бүгү ажылчы чоннары тоску беш чылдың ийиги чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Районнуң партия, совет болгаш хөй-нийти организациялары ол хүлээлгелерни күүседиринче ажыл-ишчилерниң бүгү күштерин мобилизастаарынга, бар курлавырларны база болдунар аргаларны бүрүн ажыглаарынга улуг кичээнгейни салып келген. Кылып чоруткан политмассалыг болгаш организакчы ажылдарның ачызында, чартык чылда чамдык чогумчалыг түңнелдер чедип алдынган.

Районнуң колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге дүк садарының чыл планын чедиишкинниг күүсеткен. 151 тонна дүк садар план 157 тонна кылдыр азы 104 хуу күүсеттинген. Тус-тус ажыл-агыйлардан «Октябрь 30 чылы» колхоз күрүнеге дүк садар планын 110 хуу, «Коммунизмче орук» колхоз 109,7 хуу, «Бурунгаар» совхоз 117 хуу, «Бүрен» 108,2 хуу, «Кызыл тук» 106,4 хуу ажырган.

Каа-Хемниң ажыл-агыйларының сүт-бараан фермаларының ишчилери бо чылдың үшкү кварталын бедик көргүзүглерлиг доозар деп турар. Юбилейге төлептиг ужуражыр дээш, социалистиг чарышты калбартпышаан, сүт-бараан фермалары күрүнеге сүт садарының үшкү квартал планын сентябрьның эгезинде-ле ажыр күүседипкен. Район нийтизи-биле үшкү кварталда 20.900 центнер сүттү күрүнеге садар тургаш, ону сентябрь 1-де 21.845 центнер кылдыр ажыр күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының үшкү квартал планын «Октябрь 30 чылы» колхоз 110,7 хуу, «Коммунизмче орук» колхоз 107,8 хуу, «Тиилелге» колхоз 103,3 хуу, «Бүрен» совхоз 111,6 хуу күүседип, мурнуку одуругда чорып турарлар.

Ам хүннүң ээлчээнде үшкү кварталдың күрүнеге эът садар планын күүседири дээш демисел чорып турар.

Элбек эъттиң, сүттүң болгаш дүктүң үнер дөзү малдың быжыг чем-сууру дээрзи билдингир болгай. Районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери ону барымдаалааш, нийтиниң малынга чем белеткээринге шудургу ажылдаан. Районга бо чылын малдың бөдүүн чемнерин 143.540 центнерни белеткеп алыр ужурлуг. Бо хүнге чедир херек кырында белеткеттингени 146.454 центнер азы планны 102 хуу күүсеткен.

Сиген белеткээриниң планын районга бир дугаарында «Тиилелге» колхоз ажыр күүсеткен. Ооң соонда «Бүрен» совхоз, «Октябрь 14 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтар план күүсеткенин рапорттааннар.

Районда нийтизи-биле 3400 центнер сигенни сенажтаан. 4600 ажыг центнер сигенни тырып боодалдаан. Сиген белеткээриниң дешпилгелиг аргаларын ажыглаары бо чылын ажыл-агыйларга дыка калбарган. Район бүгү силос культураларын бүрүнү-биле ажаап апкан. 513 муң центнер силос салыр тургаш, ону 783 муң центнер чедирген.

Сиген кезилдезин эгелээрде, районнуң партия болгаш совет органнары политмассалыг ажылдың тодаргай планын ажылдап кылган. Райкүүском бодунуң шугуму-биле кожээ Совет бүрүзүнүң сиген кезилдезиниң үезинде чорудар ажылдарын тодараткаш, ону хүн бүрүнүң контролюнга алган.

Мал чемин белеткээринге чарыштың түңнелдерин он хонуктап үндүрүп келген. Мал чеминиң белеткелинге мурнакчы болган ажыл-агыйга тыпсыр СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун баштайгы удаазында «Тиилелге» колхоз чаалап алгаш, каш удаа салбайн келген. Ооң соонда ол тукту «Октябрь 14 чылы» колхозка тывыскан. Ам ону база катап «Тиилелге» колхоз чаалап алган.

Нийтиниң малынга быжыг чем-суурну тургузары-биле «Тиилелге» колхозтуң (даргазы В. М. Рыжов, кожээ Совет даргазы Р. К. Богалов) чоруткан улуг ажылын онзалап демдеглээр херек. Ол ажыл-агый мал чеми белеткээриниң планын чыл бүрүде күүседип келген. Бо чылын база-ла республикага бир дугаарында сиген планын дооскан. Ооң чажыды чүдел? Хамык ужур ажылды шын таарыштыр организастаанында. Ол колхозта мал чеми белеткээр механизастаттынган доктаамал бригада бар. Мал чеми культураларны тарып өстүрерин, сиген шөлдерин, одарларны экижидерин, сигенни, силосту кезип белеткээрин, ону кадагалаарын, мал кыштагларынче сөөртүп чорударын чүгле ол бригада кылыр. Эргежок чугула техниканы бригадада быжыглаан. Сигенчи бригадада трактористер Гаврил Ожегин, Павел Болтовский олар хүнде 16,5 гектар черниң сигенин кестирер тургаш, 40 га чедирип турганнар. Силос комбайнналарының башкарыкчылары Владимир Борбалдай, Николай Калугин хүнде 6,5 гектар черниң орнунга, 13—15 гектарның кукурузазын кестирип келген.

Сиген белеткээриниң планын баштай доосканнарның бирээзи «Октябрь 14 чылы» колхозта трактористер Александр Маслов, Николай Машмаков, Владимир Двоеглазов, сараат салыкчызы Дмитрий Абрамов олар ажыл нормазын 200 хуу чедир күүседип турганнар.

Мал чеминиң белеткелиниң изиг түлүк үезинде хожудап каап турган черлерни өрү тыртарының боттуг хемчеглерин райкүүском база-ла ап келген. Чижээ, сиген кезилдезиниң баштайгы үезинде «Октябрь 30 чылы» колхоз (даргазы С. И. Каликулин), «Ленинчи орук» колхоз (даргазы П. Л. Филиппов) өскелерден хожудап турган. Ол ажыл-агыйларның удуртукчуларының илеткелин райкүүскомнуң хуралынга дыңнап чугаалашкаш, алза чогуур тодаргай хемчеглерни айыткан. Ол ышкаш дуза хереглеп турар ажыл-агыйларга районнуң албан-организация черлеринден шеф дузаламчызын көргүзерин организастаан. Ап чоруткан хемчеглерниң түңнелинде үстүнде айыткан ийи ажыл-агый мал чеми белеткелиниң темпизин сөөлгү үеде дыка дүргедеткен.

Мал чеминиң белеткелин «Совет Тыва», «Бурунгаар» совхозтар ам-даа оожум темпи-биле чорудуп, өске ажыл-агыйлардан хожудап турар. Ону ам санныг хонуктарда доозарынче бүгү күштү мобилизастаары эргежок чугула. Нийтиниң малынга чем белеткели бо талазы-биле планны күүсеткен ажыл-агыйларда-даа үргүлчүлеп турар. Тараа ажаап алыышкыны массалыбиле эгелезе-даа, ажыл-агыйлар сиген кезер бригадаларны, звеноларны хевээр арттырган, олар мал чеминиң белеткелин үргүлчүлеп турар, ажааттынган тарааның саваңын бөлүп сарааттаарын чорудуп турар.

Амгы үеде районнуң ажылчы чоннарының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Ол хамыктың мурнунда тараа ажаап алыышкынын чедиишкинниг доозары. Сентябрь төнчүзүнге чедир районнуң ажыл-агыйлары квартал планындан ажыр ам-даа 323 тонна сүттү садарын шиитпирлээн. Кварталдың эът садар планын ажыр күүседип болурунуң болдунар аргазы ажыл-агыйларда бар. Ону боттандырар дээш эвээш эвес күжениишкинни үндүрери ажыл-ишчилерден негеттинип турар. Юбилейлиг чылда алган бүгү-ле хүлээлгелерни ажыр күүседири — ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга бистиң төлептиг белээвис болур.

К. ОЧУР-ООЛ,
Каа-Хем райкүүскомунуң даргазы.

«Коммунизмче орук» колхозтуң сүт-бараан фермазының саанчылары Анна Александровна Логинованы хүндүлеп, оон арга-сүмени ап, негелделиг айтырыгларны аңаа тургузуп турар. Анна Александровна чүгле саанчы эвес, харын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады. Хөй чылдарда ол саанчылап ажылдап келген болгаш, арга-дуржулгазы улуг. Ынчангаш анияк саанчыларга дузалажып, арга-дуржулгазын дамчыдып турар. Анна Логинова бөлүк саанчыларны баштап, инек саап турар. Ооң удуртуп турар бөлүү үшкү кварталда инектен сүт саап алырының планын ажыр күүсеткен.

ЧУРУКТА: А. А. Логинова.

БҮРЕНЧИЛЕРНИҢ САЛЫЫШКЫНЫ

Нийтиниң малынга четчир санныг чем-суурну белеткээр херекке бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери тодаргай салыышкынын киирип, ажыл-агыйның планныг даалгазын ажыр күүсеткен. Келир кыжын малды тодуг-догаа, меңги чыл ажырары-биле 1130 тонна сигенни белеткээр ужурлуг турган бис. Ам херек кырында бүдүн чартык муң тонна сиген белеткеттинген. Оон аңгыда 120 тонна сенажты, сес тонна витаминниг сигенни, силосту сес муң тоннаны бистиң совхозта белеткээн.

Ынчангаш совхозтуң ажыл-ишчилери нийти районнуң сиген планын күүсединге төлептиг үлүг-хуузун киирер аргалыг болганнар. ССР Эвилелиниң 50 чыл болур оюнга уткуштур районнуң ажыл-ишчилериниң ортузунда калбарган социалистиг чарыш маңаа улуг салдарны чедиргени чугаажок. «Бүрен» совхозтуң партия организациязы кайы-даа участокта ажылдап турар кижилер-биле ажылга көскү черни социалистиг чарыш болгаш материалдыг база моральдыг деткимчелер ойнаар дээрзин кол чүүл кылдыр санап келген. Мал чемин белеткээр кампанияга ол база-ла улуг рольдуг болган.

Мал чеминиң белеткелинге тускай бригаданы совхозта тургускан. Ук бригада бүдүн чыл дургузунда ажылдаар. Мал чемин белеткээринге бистиң районнуң мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазындан ажыктыг эки чүүлдерни үлегерлеп алган бис. Ол база-ла ужур-дузалыг болган. Чүге дээрге тускай бригада ук ажылды доктаамал чорудар болгаш харыысалга-даа бедик болур.

Мал чеми белеткээр бригада (бригадири Михаил Кириллович Долгов) бүгү ажылды боду чорудар. Мал чеми сигеннерни тарыырындан эгелээш, бүгү-ле белеткел ажылдарын бригаданың кежигүннери харыылаар. Сиген кезер үеде бригаданы ийи звенога чарар. Ажылдың эң-не кол, түлүктүг үези ол. Звенолар аразынга чарышты организастап келген бис. Чарыштың организастыг чоруунче сагыш салдынган. Ооң түңнелин беш хонуктап үндүрер. Тиилекчи звенога шилчиир вымпелди болгаш акша шаңналын тыпсыр. Шак мындыг дээштиг хемчеглерниң ачызында тус-тус кижилерниң ажылга харыысалгазы-даа, ооң түңнелдиг болуру дээш сонуургалы-даа бедик.

База бир чугула чүүл — бүгү-ле ажылдарны механизастааны. Механизастаан бригадага хөй артык кижи күжү негеттинмес. Оон аңгыда ажылдың төлевирин таарыштыр доктааткан.

Мал чеминиң белеткелинге механизастаттынган бригада нийтизи-биле шалыпкын ажылдааның түңнелинде сиген планы 130 хуу, силосту 116 хуу күүсеттинген. Ук бригаданың ажылы бо хүннерде ам-даа үргүлчүлевишаан.

Ажылга чедиишкин, эки түңнел анаа-ла чедип келбес болгай. Кижилерниң шудургу ажыл-ижи, оларның чүткүлү, даандырган ажыл-херек дээш харыысалгазы улуг рольду ойнаары чугаажок. Бистиң совхозтуң саанчылары бо чылдың тос айларының планын эки күүсеткенин маңаа демдеглеп болур. Күрүнеге сүт садарының тос айларда планын 112 хуу күүсеткен. Нийти чылдың планы 525 тонна. Чыл төнчүзүнге чедир бежен ажыг тонна сүттү садары арткан. Чыл планын күүседип болурунуң бүгү-ле аргалары бисте бар дээрзин ол херечилеп турар-дыр.

Бо ажылда бистиң мурнакчыларывыс хөй. Саанчылар Зинаида Өшкү-Саар, Евгения Коробейникова, Екатерина Коровина олар тус-туста 1540-ден 1650 литр чедир сүттү эрткен сес айларда сагганнар. Хунажын инектер саап турар саанчыларның көргүзүү безин элээн бедик болганы эки.

Инектерниң одар-белчиирин таарыштырары саалдага улуг салдарлыг болбайн аан. Совхозтуң төп фермазынга 12 чыл дургузунда инек кадарып келген Борис Вилисовтуң адын бөгүн база адаар ужурлуг бис. Сүт планын күүседиринге ооң үлүү база кирип турар. Анияк кадарчы Иван Чаш-оол ук ажылга база-ла харыысалгалыг чоруун көргүзе берген.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда сорулгалар улуг, ажылда четпестерни база чок деп болбас. Дүжүт ажаалдазын чедиишкинниг чорудар, кышка белеткелче сагыш салыр ужурлуг бис. Юбилейлиг чылдың планныг даалгаларын бүгү адырлар аайы-биле чедиишкинниг күүседир дээш улам күжениишкинниг ажылдаары чугула.

Г. НЕВОЛИН,
«Бүрен» совхозтуң кол зоотехниги.

СӨГЛЭЭН СӨСКЕ ЭЭ БОЛУР

Мал чеминиң белеткелин
едик организастыг чорудар
олгаш бүдүн чартык чылдың
урлавырын белеткеп алырын
истиң «Тиилелге» колхозтуң
кыл-ишчилери саналдап,
айгырыг үндүргени билдин-
ир. «Сөглээн сес, керткен
яш» дижир болгай. Шынап-
хөйнүң мурнунга түңнел
ндүрер, отчёт кылыр үе чер-
келири албан. Бистиң си-
енчи бригадавыс сөзүнге
болган. Ол барык эрткен
йның төнчүзүнде-ле хүлээл-
эзин күүседипкен. Планны
вгуст 7-де күүсеткен бис.
20 тонна сигенни белеткээр
ургаш, ону 2885 тонна кыл-
ыр белеткээн. Силостуң но-
ан массазын 10700 тоннаны
елеткээр тургаш, 15400 тонна
едирген. Сигенниң-даа, си-
остуң-даа бүдүн чартык чыл-
ажыглаар курлавырын
ургускан.

Ону канчап чедип алган
ис? Кол-ла чүүл ажылды
ын организастаанында. Ооң
тайында эвээш эвес бижип
элгени билдингир. Ынчалза-
а бистиң мурнакчылары-
ыстың дугайын, оларның
кыл-ижин черле айтып дем-
глээри күзенчиг.

1963 чылдан бээр-ле мал чеми белеткээр тускай механизастаан комплекстиг бригаданы бисте организастаан. Бригада үш звенолуг, бүрүнү-биле механизастаттынган. 24 кижи ында доктаамал ажылдап турар. Сиген кезер машиналыг алды трактор эң баштайгы хүнден сөөлгүзүнге чедир ажылдаар. Сиген кезер агрегат бир звено болган. Даразында ийи звенода 9-9 кижи кирген. Грабльдерде, волокушада база сараат сагырында ийи-ийи кижи ажылдап турар.

Чаңгыс чылдыг сигеннерни 110 гектар черге тараан. Черни камныг эдилеп, ооң ажаалдазын чорудуп, суггарып, чемишчидип турары база эки түңнелге чедирген.

Ажыл төлевирин сарааттаан тонна сигенге онааштыр доктааткан. Чижээлээрге, чайгаар үнген сиген шөлүнүң бир гектарындан-на 10 центнер сигенни ажаап алганда, бир тонна сиген дээш төлевир 2 рубль 40 көпеек болур. Ук түңден сиген кезикчилеринге тонна бүрүзүнге онааштыр 50 көпеекти төлеп берип турар бис. А өске арткан акшаны 9 кижиге хуваар. Бичии уругларга улуг кижиниң алырының 60 хуузун төлээр. Звеноларның кежигүн бүрүзү шак ындыг төлевир-биле чөпшээрешкен.

Бүдүн чартык чылдың курлавыры бар

Звенонуң планын баш бурунгаар тодарадып турар, ону кижи бүрүзү билир. Чижээ, сиген кезикчилериниң хүнде планы 11 гектар, бөлдүрери 33 тонна дээш, оон-даа өске. Звено удуртукчулары Валерий Наговицын, Ферфан Кудрявцев хүн нормазын тус-туста 125-тен 160 хуу чедирип турганнар.

Силос салырының ажыл төлевирин база-ла тонна силоска онааштыр төлеп турар бис. Бо бүгүден аңгыда кылган ажылдың шынары дээш 30 хуу төлевирни доктааткан. Бригада кежигүннериниң материалдыг сонуургалын улам бедидип турар.

Сиген белеткелин чедиишкиннинг чорударынга социалистиг чарыш көскү рольду ойнаан. Бистиң колхозтуң сигенчилери районнуң мал чеми белеткекчилериниң чарыжынга идепкейлиг киржип, каш удаа мактаткан. Сиген белеткекчилериниң комплекстиг механизастаттынган бригадазының звенолар аразында чарыжын организастаан бис. Бирги черни ээлээн ийи звенону он хонуктуң түңнелин барымдаалап илереткеш, шаңнап турган. Бирги черни ээлээн звенога шилчиир вымпелди тывыспышаан, кижи бүрүзүнге 3 рубльди бээр. Ийиги черни ээлээннер 2 рубльдер-биле тус-туста шаңнадыр. Оон аңгыда бригаданың кежигүннеринге сиген-биле төлевирни база доктааткан. Пландан ажыр күүселде дээш белеткээн сигенден 10 хууну азы 3 тонна сигенни кижи бүрүзүнге берип турар.

Силос белеткелинге 6 комбайн ажылдап турган. Агрегаттар аразынга соцчарышты калбарткан. Шылгарааннарга он хонуктуң түңнели-биле шаңналды тыпсып турган. Комбайнер Владимир Барбалдай хүн нормазын 190—200 хуу чедир күүседип, эң шалыпкын ажылдап турганын айтып болур. Ооң эжи Николай Калугин оон барык-ла хожудавайн келген. Чолаачылар Алексей Стучилин, Василий Синютин силостаашкын үезинде эки ажылдааш, удаа-дараа мактадып келгеннер.

Силос салырынга идепкейлиг ажылдап турганнарга силос-биле төлевирни бо чылдын бир-ле дугаар тургускан бис. Ажылдың шынары кончуг эки болган таварылгада, комбайнерлерге 100 кг, трактористе 30 кг силос массазын шаңнал кылдыр бээр.

Колхоз сиген планың хүлээлгеде көргениниден дөрт хонук эрте азы 16-ла хонукта күүсеткен. Ажылды организастааны, чыл бүрү доктаамал ажылдап турар бригада, ында кижилерниң ажылга мергежили, бот-харыысалгазы, социалистиг чарышты чөп организастааны, материалдыг болгаш моральдыг деткимчелер чогуур ужур-дузалыг болган.

Тиилелгежилер сиген белеткели-биле чергелештир, күрүнеге сүт садарының чыл планын барык-ла күүседир четкен. 510 тонна сүттү күрүнеге садары көрдүнген турган. Мойналык болгаш төп фермаларның коллективтери чедиишкинниг ажылдааннар. Чыл төнчүзүнге чедир барык 2,5 ай арткан турда, нийти планын олар күүседир аргалыг болганнар.

Мойналык фермазында Зоя Монгуш, төп фермада Ольга Арапова, район Совединиң депутады Анна Болтовская дээш өске-даа саанчыларның көргүзүү эң бедик болгулаан.

Инектерниң кададын таарыштыр организастааны саалданың түңнелинге салдарлыг болганы чугаажок. Сүт саалдазының планын ийи ферманың саанчылары 115—120 хуу кылдыр удаа-дараа күүседип келгеннер. Төп ферманың саанчылары Анна Болтовская, Ольга Арапова оларда тус-туста 27 инекти быжыглаан. Чыл планында көрдүнгени бир инектен-не 1850 литр сүттү саар, а саанчыларның социалистиг хүлээлгези — 1950 литр. Бо хүннерге чедир 2100 литр сүттү ук саанчылар саггаан болгаш социалистиг хүлээлгезин шагда-ла ажыр күүсеткилээн. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа күжениишкинниг ажылдаарын саанчылар хүлээнип турар.

«Тиилелгениң» ишчилери ССР Эвилелиниң 50 чылын төлептиг уткуур дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, улам соруктуг ажылдаарынга быжыг бүзүрелдиг.

В. РЫЖОВ,
колхоз даргазы.

СҮТ ЭЛБЕКШЭЭН

Тараажы-даа, сигенчи-даа, саанчы-даа чаңгыс күзел-соруктуг ажылдап, нийти сорулганы шиитпирлеп турар. Амыдырал-чуртталгавыс бай-байлак, элбекшилдиг, улам эки болзун дээш оларның кижи бүрүзү сагыш салган. Бистиң колхозта база-ла ындыг.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң Боом-Адаанда фермазының коллективи юбилейлиг чылда багай эвес ажылдап, ылаңгыя үшкү кварталдың планын хуусаазындан эрте күүседипкен. Бо чылдың сентябрь 1-де байдал-биле алырга, пландан ажыр 33 тонна сүттү дужааган. План 110 хуу күүсеттинген. Ажыл-херек үре-түңнелдиг, чедиишкинниг болурга, колхозчулар, бистер, база улам бедик сорук-биле ажылдаксаар бис. А ынчаарга чедиишкинниң үндезини чүдел ынчаш?

Бистиң фермада 300 ажыг саар инек бар. Он үш саанчы оларны саап, сүт бүдүрүлгезинде киржип турар. Саанчы бүрүзүнде 25 хире инекти быжыглаан. Механиктиг саалда үезинде саанчының ажылы чиик болбайн аан. Ынчалза-даа инекти чүгле аппарат-биле саап каарга-ла бүгү херек бүдүп турар дээр болза кайын тааржыр. Саанчы кижи боду кызымак, бергелерге торулбас, чүткүлдүг ажылдаар апаар. Бисте ындыг саанчылар хөй. Фермада орус, тыва дээш аңгы-аңгы нацияларның улустары бир демниг ажылдап турар бис. Ольга Тамба, Мария Тараа, Валентина Парфёнова дээш өске-даа саанчылар багай эвес ажылдап келгеннер.

Бодум хуумда онаалга-даалганы ажыр күүседирин, хөй сүттү саарын чугула сорулга деп санап турар мен. Ону чедип алыры белен эвес. Эрткен айларның планын ажыр күүсеттим. Инектерниң одар-белчиири, ажаалдазы, чеми дээш черле чүү турбазыл. Саанчы кижи инектериниң «аажы-чаңын» безин билбес болза, хөй сүт саап алыры берге. Бети дээрге, инектиң эмииниң саамчызы, чымчаа безин аңгы-аңгы болур. Инек-даа болза, ээзинге чаңчыгар, ону таныыр, билир апаар.

Ферманың инектериниң кадады эки бооп турары-биле сүт саалдазы элбээн. Бистиң саггаан сүдүвүстү Төрээн чурт ап турар. Далайга дамды дуза, ол-даа болза бистиң үлүүвүстүр.

З. АДЫЯА,
саанчы.

Екатерина Пензинаның ажыл стажы ындыг-ла улуг эвес. Саанчылап ажылдаа-ла үш чыл чаа ажып турар. Ынчалза-даа күш-ажылга ынакшылдыг ол саанчы «Бүрен» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының коллективинге хүндүткелди чаалап алган. Екатерина Пензина 30 инекти саап турар. Ол инек саарының механиктиг аргазынга ам мергежээн. Саанчы инек бүрүзүнден-не 1750 кг сүттү саап алырын хүлээнген. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа квартал ажыг үе арткан, а Екатерина Пензина хүлээлгезин күүседир чоокшулай берген.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазында) саанчы Екатерина Пензина; ортузунда — өөлгү сараат; кыдыында—одарда инектер.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Н. А. Злобинниң методун — көдээ тудугларже

БРИГАДА КЕРЭЭ ЁЗУГААР АЖЫЛДААРГА...

Марий АССР-де «Суртовский» совхозка 18 өг-бүле чурттаар бажынны Мухтар Галямовтуң удурткан бригада бир ай бичии-ле ажыг хуусаада туткаш, ажыглалга кирген. Ук бажынның тудуун планнаан хуусаазындан 44 хонук эрте дужааган болгаш тос [illegible] хире рубльди камнап алган. Ол дээрге таварылга болган чедиишкин эвес. М. Галямовтуң бригадазы көдээ тудугжуларның коллективтеринден хамыкты мурнай Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. А. Злобинниң бот-орулга-чарылгалыг бригада аргазының дуржулгазын шиңгээткен.

— Амгы үеде Злобинниң аргазын ёзугаар көдээде 284 бригада ажылдап турар — деп, СЭТА-ның корреспондентизинге ССРЭ-ниң Көдээ тудуг министерствозунуң күш-ажылды организастаарының болгаш ажыл төлевириниң эргелелиниң начальниги М. В. Дремин чугаалаан. Олар барык бүгү эвилелдешкен республикаларда тыптып келгилээн болгаш мал фермаларын, малга чем кылыр заводтарны, ногаа шыгжаар черлерни, мастерскаяларны, чурттаалга болгаш хөй-нииити бажыннарын тудуп турарлар. Злобинниң үлегерин эдерген бригадаларның хөй кезии Россия Федерациязында ажылдап турар. Республиканың көдээ тудуунда 153 бригада ол аргаже шилчээн.

Бот-орулга-чарылгалыг бригаданың аргазы дээрге, тудугнуң чүгле бот-үнезин чиигедириниң, ооң хуусаазын кызырарының болгаш шынарын экижидериниң аргазы эвес, а бүдүрүлге болгаш эрге талазы-биле чаа харылзааларның тургустунуп келир аргазы болур. Кандыг-бир объектини тудуп эгелээр мурнунда бригада бодунуң хамааржып турар организациязының администрациязы-биле аразында керээни чарар болганда, бот-орулга-чарылганың принциптерин шыңгыы сагыыры, күш-ажылды бедик деңнелге организастаары, керээниң негелделериниң ийи таланың кайызындан-даа ыяк сагыыры негеттинип турар. Ажыл-чорудулганың тодаргай болуру, экономика талазы-биле барымдаалаттынган шиитпирлерни хүлээп алыры — чедиишкинниң магадылалы — деп, М. В. Дремин онзалап демдеглээн.

Бодап-даа көрүнер даан. Керээде айыткан хуусаада объектини ажыглалга дужаар дугайын бригада хүлээнип алыр. Ону күүсетпес болза, ол шаңнал-мактал алыр эргези чок. Бригада ону алырынга сонуургалдыг болганда, кызып ажылдаары билдингир. Ынчалза-даа коллективке тудуг материалдарын болгаш конструкцияларны администрация чогуур үезинде берип шыдавас болза, ооң бүгү кужениишкини халас баар. Тудуг механизмнеринге болгаш транспортка хамаарыштыр алырга, база ындыг.

Моон алырга, тудугжуларның-даа, администрацияның-даа талазындан алган хүлээлгелерни ыяап-ла күүседири дээш харысалгазы дыка бедик. Көдээ тудугнуң онзагай чүүлдерин кичээнгейге албайн барып болбас. Хөй-хөй тудуг объектилери тарамык, бүдүрүлге баазаларындан ыракта тургулаар болгай. Чаагайжылды тутпаан оруктар, кокпа орукчугаштар, чаъс-боран — материалдарны болгаш дериг-херекселдерни объектиге дүрген чедиреринге шаптыктап турар. Ынчангаш Злобинниң аргазын көдээге нептередир мурнунда ону шенеп көрген.

Эрткен чылдың февральда эвилелдешкен республикаларның көдээ тудуг министерстволарынга «Комплекстиг бригадаларны дуржулга хевири-биле бот-орулга-чарылганың чаа аргазынче шилчидериниң түр чурумун» чоруткулаан. Каш ай эрткенде бүгү эвилелдиң семинарын эрттирген. Аңаа чүгле министерстволарның, трестерниң, эргелелдерниң удуртукчуларын эвес, а комплекстиг бригадаларның удуртукчуларын база чалаан. Аңаа чаа арганы өөренип көөрүнүң шенелдезин кылыр деп шиитпирлээн.

Злобинниң аргазы көдээге тааржыр бе дээрзин лабораторияларга эвес, а тудугларга — ыраккы районнарга, совхоз суурларынга, даглыг болгаш ээн ховулуг черлерге шенеп кирипкен. Москва чоогунда Зеленоградка тывылган идеяның боттуун шылгап эгелээн.

Бо чылдың майда көдээ тудугжулар баштайгы түңнелдерни үндүргеннер. Шенелдениң эгелекчилери — 25 бригаданың көдээ тудугжулары 15 мал фермазын, ногаа шыгжаар 7 черни, 12 чурттаалга болгаш хөй-нииити бажыңын туткан. Ол бүгүге 89,4 муң рубль камнаттынган, а бүдүрүлге чарыгдалы бештиң бир хуузу хире эвээжээн. Бүгү объектилерни хуусаа бетинде эки шынарлыг кылдыр тудуп дооскан.

Ажыл кандыг болганыл, ооң төлевири база ындыг болган. Бир ажылчынның хүнде ортумак шалыңы-ла тос рубль болган.

Бот-орулга-чарылгалыг бригаданың аргазынче Украинаның, Белоруссияның, Латвияның, Казахстанның болгаш эвилелдешкен өске-даа республикаларның көдээ тудугжулары шилчип турар. Злобинниң методун ёзугаар бо чылын көдээге комплекстиг 460 бригада ажылдаар апаар.

Амыдырал шапкыны-биле бурунгаарлап, чаңгыс черге таптап турбас болганда, ССРЭ-ниң Күртудугнуң хүлээп алганы түр негелдениң хөй талалары эргижирээн. Бот-орулга-чарылганы чүгле улуг эвес объектилер тудар, аңаа бүрүн ээ болур комплекстиг бригадаларга нептередип болур эвес, ону улам калбартып болур деп түңнелди массалыг шенелделерден үндүрген. Амгы тудугну завод аргазы-биле дес-дараалаштыр чорудары чугула. Объектилер улуг болгаш нарын болганы-биле чергелештир оларны үе-чада аайы-биле тускайлаан коллективтер тудуп турар. Чижээ, фундаментини бир, бажыңның чер кырында кезээн өске бригада, ону шеверлээрин специализастаттынган үшкү бригада чорудуп болур. Мындыг коллективтерге бот-орулга-чарылганы нептередириниң негелде-чурумун бадылаар үе келген.

Бот-орулга-чарылгалыг бригаданың ажылчыннары кылганының барымдаалап төлээр шалыңны ап турарлар. Объектини ажыглалга киирген соонда бригада үзе санажыр. Ажылды тергиин эки деп түңнээн таварылгада бригада камнап алганы хөреңгиниң 40 хуузун бодунга алыр. Бир эвес үнелел шоолуг эвес, шынар чавыс болур болза, шаңналдың хемчээли 10 хуу чедир кызырлыр. Шаңналдың хөй кезии күш-ажылдың нормалаап чарыгдалдарын эвээжеткени, объектини чогуур хуусаазында азы ооң эрте ажыглалга кииргени дээш төлээр. Чамдык эдилгелерни кылып тургаш, бо чурумну специализастаан бригадаларга болгаш улуг коллективтерге база нептередип болгу дег.

Керээ чарган бот-орулга-чарылга ёзугаар ажылдаар бригада методу дээрге амыдыралчы, боттуг чүүл. Ол кажан-даа өскерилбес, чаңгыс аай хепке куттурган чүүл эвес. Үениң негелделериниң аайы-биле аңаа чаа чүүлдерни мурнакчы бригадаларның дуржулгазы немээри ам безин илдең. Бот-орулга-чарылганың ачызында көдээ тудугжулар капитал салыышкыннарының ажыктыын бедидериниң күчүлүг быраларын алган болгаш бүдүрүлгени экономиктиг быралар-биле башкарарын күштелдирер арганы база алган дээрзи маргыш чок.

В. ДОРОШЕНКО,
СЭТА-ның корр.

КОМСОМОЛЧУ ТУДУГДА

Бүгү-эвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудуу — Саратовтуң суггарылга бугазында баштайгы насос станциязы ажылдап эгелээн. Волганың суун 20 метр бедик черже ол үндүргеш, ону № 2 станцияда чедирген.

Баштайгы насос станциязынга чедир чеди километр черге ону кылыр дээш 2.500 муң кубометр хире довуракты каскан, 15 муң кубометр хире бетонну салган, бир муң кубометр ажыг демир-бетонну эптеп тургускан.

Саратовтуң суггарылга бугазының калбаа 5, ханызы 3,8 метр. Ол ёзулуг хем апаар. Ам удавас буга дөзүнүң шлюзтарын секундада-ла Волганың 50 кубометр суу эртер апаар. Бо чылдан эгелээш Ершов, Питер болгаш Новоузен районнарның ажыл-агыйлары четчир сугну алыр. Бо беш чылда доктаамал суггарылга-биле 50 муң гектар черни хандырган турар ужурлуг.

ЧУРУКТА: Волганың суу буга унун дургаар аккаш, ийиги насос станциязынга чедер.

(СЭТА-ның фотохроникazы).

Советтер болгаш амыдырал

Хыналда, контрольду күштелдирер

Колхоз, совхозтарның, үлетпүр, бүдүрүлге, транспорт, тудуг болгаш өске-даа ажыл-агыйы организацияларының автомобиль оруктарын тударынга болгаш септээринге эрткен сес айларда киржилгезиниң дугайын ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң күүскому чугаалажып көрген.

Районнуң девискээринде 25 бүдүрүлге организациялары, колхоз, совхозтар ажыл-агыйлары хамааржып турар. Орук тудуунга чылда 112 муң рубль түңнүг ажылды планнаан. Районнуң ажыл-агыйлары эрткен сес айларда организациялардан орук-тудуг ажылдарынга ажылдап турган машина техниканың кужу-биле 60.300 рубль түңнүг ажылды кылган.

Автомобиль оруктарын тударынга болгаш септээринге Ак-Довурак АТБ-зиниң, Кызыл-Мажалык «Сельхозтехниказының», «Тыва даг-дүгү» комбинаттың Ак-Довуракта № 11 автобаазаның, нефть баазазының болгаш өске-даа организацияларның коллективтери идепкейлиг киришкенин демдеглээн.

Орук тудар болгаш септээр талазы-биле чазактың шиитпирин амыдыралга боттандырар херекти чамдык улуг-улуг ажыл-агыйлар кичээнгейге албайн, бердинген даалганы күүсетпейн келгенин күүскомга шыңгыызы-биле чугаалашкан. «Большевик» колхоз (даргазы эш О. Сарыглар) даалгазын күүсетпээн болгаш күрүне мурнунга 61 муң рубль өрелиг болуп арткан. Ол ышкаш механизастаттынган № 741 болгаш № 1 көжүп чоруур колонналарның, Ак-Довурактың үлетпүр бүдүрүлге комбинадының коллективтери орук тудуунга, септелгезинге багай ажылдаан.

Бо чугула ажылга районнуң орук бүдүрүлге участогунуң талазындан негелдени болгаш контрольду кошкаткан. Бюджеттиг организациялардан аңгыда бот-орулга-чарылгалыг база садыг организациялары чылда киирип алыр орулгазын барымдаалап, доктааттынган нормага үндезилээш, акшазын орук тудуунга киириштирип ажылдаары көрдүнген турда, чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары ону соора билип турганы күүскомга илерээн.

Планныг даалгазын күүсетпес ындыг организацияларга бердинген планның смета өртээн санааш, ооң 50 хуузун немей төледир болгаш чазактың шиитпирин күүсетпээни дээш организацияның удуртукчузун 40 рубль чедир торгаар эргени район Совединге берген. Берген даалгазын күүсетпээни дээш «Большевик» колхозтуң даргазы торгаткан. Шиитпирни амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл-агыйларның удуртукчуларынга түс-түс даалгаларны берген.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

ТАРЫП БООЗАДЫЛГАЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Малды чогуур өйүнде тарып боозадылгага киирери ооң баш санын өстүреринге, үксаазын экижидеринге болгаш продуктулуун бедидеринге улуг ужур-дузалыг дээрзи билдингир. Ындыг турбуже Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында бо чугула ажылче кичээнгейни кошкаткан.

«Большевик» колхоз (даргазы эш О. Сарыглар) тарып боозадылга пунктузун чаа-ла ажылдадып эгелээн. Ол пунктуда тарып боозадылга өске ажыл-агыйлардан оожум темпилиг чоруп турар. Колхозтуң чамдык хойжулары хоюн ол пунктуга чедирбейн, кошкарлар салып алгылаан.

Тарып боозадылганы чедир үнелевес, хойга дужа-келбиже кошкарлар салыр, оон чаш төлдү четче албас, кужу кошкак хураганнар, өлүп-хораар чоруктарның уржуундан район төрүүр 100 баш хойга онааштыр эң-не эвээш чаш төл ап, хойнуң баш санын өстүрер болгаш ооң продукциязын бүдүрериниң планын 2—3 чыл улаштыр күүсетпейн келген.

Тарып боозадылганы багай организастаанының уржуу-биле хойлар эът, дүк бербес, күш-деңгилдези кошкак хураганнар төрүүр, кышка шыдашпас болгулаар чоруктар бар.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери нииитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидеринге тарып боозадылганың улуг ужур-дузалыын үнелеп көөрү негеттинип турар.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корр.

«Шынның» материалдарының изи-биле

БОТТАНДЫРЫП ТУРАР

Бо чылдың август 22-де үнген солунга «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырында күш-культура болгаш спорт ажылының уттундуруп турарын шүгүмчүлеп бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Тожу район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы **А. Колевтиң** редакцияга дыңнатканы болза:

Салбырда спорт ажылы чорувайн турарын авторнуң илереткени колдуунда шын. Бо чылдан эгелеп совхозка спорт ажылы харылаар тускай кижини томуйлаан. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү чыыжының дөрткү сессиязының «Республикада күш-культура болгаш спорттуң амгы байдалы болгаш ону улам ыңай сайзырангайжыдар хемчеглер дугайында» чугаалашкан шиитпирин амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган.

Нефтини — улуска бараан болдурар

БАГДАДТАН СЭТА-ның корреспондентизи Г. МАРУНИННИҢ дамчытканы болза:

Бо чылын ирак улус чугула чаартылгаларны кылган. Экономикага чугула тиилелге чедип алдынган: барыын чүк хөреңгитеннериниң чуртка нефть холгаарлаар «Ирак петролеум компани» дээр каттыжыышкынының тергиидселин чок кылган.

1972 чылдың июнь 1-ниң хүнү ирак улустуң төөгүзүнге чаа үе-чаданың эгезин салган. «Ирак петролеум компани» каттыжыышкынның бүдүрүлгезин национализастаар дугайында хоойлу болза чуртту нефть маңгыстарындан хостаан. Экономикага даштыкы чурттарның хөреңгитеннериниң тергиидели дүжүрткен.

«Ирак петролеум компаниниң» бүдүрүлгезин национализастаар дугайында шиитпирни барыын чүктүң хөреңгитеннери, хамыктың мурнунда америк болгаш англи монополиялар дерзии удурланып уткаан. Ук шиитпирни олар болза Чоокку Чөөн чүктүң казар нефть байлактыг өске-даа чурттарынга үлегер болур салдарын чедирер айыылдыг үүле деп көргеннер. Нефть монополиялары Ирактың нефтизин саттырбас дээш кызагдаашкын кылырын организастаан, бүдүү хора чедирер болгаш шуут кортпактаар, кажарлаашкыннар кылыр арганы база ажыглаан.

Ындыг апаарга Ирак Республиканың удуртукчулары Совет Эвилелинден болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарындан дуза дилээн. Соңгу Румейланың нефть тывыжын калбартырынга Иракка дуза чедирер дугайында бо айның эгезинде ССРЭ биле Ирактың аразында чедип алдынган дугуржулга Иракка таваржып келген бергелерни ажып эртериниң чугула үе-чадазы болган. Соңгу Румейлага ирак болгаш совет нефтичилер бо чылын безин 5 миллион тонна хире нефтини казып тывар.

Чугаалажыышкыннар үргүлчүлеп турар

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Соңгу болгаш Мурнуу Корейниң Кызыл Крест ниитилелдериниң аразынга кол чугаалажыышкыннарның ийиги хуралы Сеулга болган. Соңгу болгаш Мурнуу талада чарылган өг-бүле кежигүннериниң, төрелдерниң салым-чолу-биле холбашкан айтырыгларны ол чугаалажыышкынарда көрүп турар болгай. Чурттуң чарылганының халаптыг уржуктарынга он-он чылдар дургузунда таваржып келген корей улус ол айтырыгларга ханы сонуургалдыг.

КУДР-ниң Кызыл Крест ниитилелиниң төлээлериниң удуртукчузу Ким Тхэ Хи болгаш Мурнуу Корейниң Кызыл Крест ниитилелиниң төлээлериниң баштыңы Ли Бом Сок олар Сеулга болган хуралга чүве чугаалааннар деп, Корейниң төп телеграф агентилели дыңнаткан. Бодунуң иштики херектерин демократтыг ёзу-биле боду тайбың шиитпирлээринче корей улустуң ылап чүткүлдүг тура-соруктуун илергейлеп, чөрүлдээлерлиг, удурланыышкынныг болурунче эвес, харын эвилелдежип, сырый каттыжыышкынныг болурунче корей улустуң чүткүлдүүн көргүзүп турар амгы чугаалажыышкыннарның улуг ужур-дузалыын КУДР-ниң төлээлери демдеглээн.

КУДР-ниң төлээлери Соңгу болгаш Мурнуу Корейниң Кызыл Крест ниитилелдериниң чугаалажыышкыннарының кол сорулгазын чедиишкинниг күүседиринге дуза чедиреринге бүрүнү-биле белениин база бадыткаан.

ДЖАМАЛЬ-АТАСИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Совет Эвилели-биле араб чурттарның найыралы арабтарның израиль агрессияга удур демиселинге чогумчалыг кол факторларның бирээзи боор турар. Ынчангаш ону бүгү хемчеглер-биле быжыглаары эргежок чугула. Ол найыралга кандыг-даа халдаашкын болгаш ооң кандыг-даа ойталаашкын израиль агрессорга удур демисел чорудуп турар арабтарның стратегиязынга удур угланган базым болур деп, Сирияның социалистиг араб эвилелиниң чиңгине секретары Джамаль Атаси Ливанның «Аль-Баляг» журналының корреспондентизи-биле чугаалашкаш, медеглээн.

Совет шериг чөвүлекчилериниң ажыл-чорудулгазын Джамаль Атаси бедик-биле үнелээш, оларның араб күрүнелерде турары Израильдиң халдаашкынынга удур, империализмге удур тулчуушкунга ажыктыг болурунга бараан боор турар деп демдеглээн.

Араб-совет харылзааларга кандыг-бир нарыыдаашкыннар болу берзе, ону тус черниң реакцылыг кезектери амырап ажыглаар. Олар чүгле Совет Эвилелинге эвес, харын араб делегейде социализмниң, депшилгениң херээнге, хосталганың болгаш чаңгыс эптиң херээнге база кара сагыштыг болгай деп, Сирияның социалистиг араб эвилелиниң чиңгине секретары айыткан. Бүгү делегейде депшилге болгаш социализм күштери-биле харылзааларын быжыглаарынче арабтарның чүткүлүн боогдаар дээш реакцылыг күштер-биле кады оралдажып турар империалистиг бөлүктер болгаш Израиль ындыг нарыыдаашкыннарны база сеткил ханып ажыглаар деп, Джамаль Атаси чугаалаан.

делегей бо хүннерде

Мурнуу Вьетнамда тулчуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк ужар чүүл мурнуу-вьетнам Куангчи хоорайның шивээзинче чүс-чүс тонна бомбаларны октап турар деп, ЮПИ агентилелдиң корреспондентизи дамчыткан. Мөөңнеттинген бомбалаашкыннар боор турза-даа, хосталганың улусчу чепсектиг күштери Сайгоннуң далай чадаг-шериглериниң ол шивээни эжелеп алыр деп оралдажып турар кезектерин шиитпирлиг ойтур шаап турар.

Тулчуушкуннар ортаа шаттарда, Кюэшон шынаада, Сайгондан ырак эвесте, Вьетнамның кыдыкы мурнуу талазында база соксавайн турар.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның хостаарының улусчу чепсектиг күштери «Сайгон шериглериниң Куангчи можуда туруштарынга күчүлүг согуушкуннарны таварыштырып турар. Хосталганың парлалга агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, патриоттар сентябрьның 12-де ол можунуң аңгы-аңгы районнарында дайзынның хөй-хөй быжыгланыышкын черлерин атакалаан. Ук тулчуушкуннарның түңнелинде хосталга күштери ол хүн чалча шеригниң 450 хире десантычызын, далай чадаг-шериглериниң санындан үндүрген, 4 танкызын чок кылган, хөй санныг боо-чепсекти хунаап алган.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнам Республиканың даштыкы херектер министерствозу медеглел кылган. Америк ужар чүүл сентябрьның 7-ден 11-ге чедир Куангчи хоорайга болгаш ооң чоок кавыда девискээрлеринге согуушкун таварыштырар 150 самолёт ужудуушкунун кылган деп, ол медеглелде чугаалаан. Халдаашкыннарның түңнелинде тайбың чон айыылга таварышкан. Хөй чурттаалга бажыңнары үрелген.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазаа АКШ-тың чазааның кемниг херектер үүлгедип турарын буруу шаапкан. Вьетнамда дайын үүлгедиглерин, дайынны «вьетнамчыдарының» политиказын доп-дораан соксадырын, Вьетнамның ийи кезээнге АКШ-тың ужар чүүлүнүң болгаш шериг-далай флодунуң күштериниң согуушкуннар таварыштырарын соксадырын Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазаа америк чазактан негээн.

Чөрүлдээлерге эрткен

РИМ. (СЭТА). Европаның экономиктиг ниитилежилгезиниң кежигүннери, кандидаттары — Барыын Европаның он чуртунуң даштыкы херектер болгаш саң министрлериниң каттышкан хуралы Римге хөй-хөй чөвүлел хуралдар кылганы-биле доозулган. Чөвүлел хуралдар ийи хүн дургузунда үргүлчүлеп келген.

Түңнел хуралдың кол чугаалажыр айтырыы ол он чурттуң күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын бо чылдың октябрь 19-та Парижке эрттирериниң дугайында болган.

Англияның, Италияның, Норвегияның, Люксембургтуң болгаш Ирландияның төлээлекчилери дээди деңнелге ындыг чөвүлел хуралды айыткан хуусаада эрттирер деп саналдаан. Оон өске беш чурттуң төлээлери Римге болган чөвүлел хуралдарның түңнелдерин чазактарывыска дыңнадыр бис деп медеглел кылырындан өске чүве чугаалаваан.

Ынчанмыже Парижке чөвүлел хурал эрттирерин эргежок чугула болгаш чогумчалыг бе деп көөр айтырыгга ол чурттарның аразында безин улуг чөрүлдээлер бар. Бельгияның болгаш Данияның төлээлекчилери чөвүлел хуралды эрттирери дээш туржуп турар хирезинде-ле, чогум шиитпирни чүгле ол күрүнелерниң чазактары үндүрген турар ужурлуг деп медеглээннер, ГФР-ниң болгаш Голландияның төлээлери ол айтырыгның талазы-биле чогуур шиитпирни үндүрерин чазактарывыска саналдаар бис дээннер.

Компартияның хүрээлеңинче

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солуннуң чоокта чаа эрткен байырлалының үезинде Францияның Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге кирер дугайында дыка хөй санныг — 3071 билдириишкин кирген. Оларның аразында ажылчын, албан-хаакчылар 56 хуу, студентилер болгаш өөреникчилер — 26 хуу, башкылар — 6 хуу, инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан черлериниң ажылдакчылары — 7 хуу.

Билдириишкин киргеннерниң 68 хуузу 25 хардан биче назылыг, херээженнер — 37 хуу деп, «Юманите» солун демдеглээн.

ШИИТПИРЛИГ БУРУУ ШАВЫЫШКЫННАР

ДАККА. (СЭТА). Бангладештиң депшилгелиг хөй-нииитизи араб чурттар улустарынга удур израиль шериглериниң сөөлгү кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин шиитпирлии-биле буруу шаап көрүп турар. «Тель-Авивтиң чагырыкчыларының хөй-хөй тайбың кижилерни — чаш уругларны, херээженнерни, кырганнарны өлүм-чидимге таварыштырган өжээннешкек үүлгедиишкиннеринге килеңнеп, аңаа шыңгыы удурланып тур бис» — деп, Бангладештиң Тайбың чөвүлелиниң чиңгине секретары Али Аксад СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Чоокку Чөөн чүкте кризисти тайбың арга-биле шиитпирлээринче угланган кандыг-даа санал-оналдарадан Израиль ойталап турар деп чүве бүгү делегейге билдингир болгай. Ынчангаш амгы үеде араб суурларны бомбалап турары дээрге-ле араб улустарга удур кем-буруулуг үүлгедиишкиннерниң болгаш эжелекчи политиканың үргүлчүлээшкини боор турар.

КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелинде американнарның ойталаашкыны дээрге-ле «Израиль сөөк-язы ылгаар идеологтерниң араб улустарга удур агрессчи үүлгедиишкиннерин катап эгелээрин ажыы-биле чүүлдүгаүнүп турары олдур» — деп, Али Аксад чугаалаан.

* * *

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Крисчен Сайенс монитор» солун редакция чүүлүнге «кандыг-даа буруузу чок дескен муң-муң эр, херээжен кижилер болгаш чаш уруглар турган» палестиннерниң лагерьлерин израильдерниң бомбалаанын шыңгыызы-биле буруу шаап, хей черге өлүм-чидимни болдурган деп айыткан.

Кандыг-даа шиитпир хүлээп алырындан ойталаар эргени ажыглап алгаш, агрессияны соксадырынче кыйгырып турар резолюция төлевилелин КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелиниң хүлээп алырын болдурбаан америк турушту ол чүүлде шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн.

«Айыыл чок чорук Чөвүлелинде америк туруш дээрге агрессияны уламчылаарынче тель-авивчи милитаристерни кыйгырган чорук-тур» — деп, америк коммунистер солуну «Дейли уорлд» бижээн.

* * *

ЖЕНЕВА. (СЭТА). «Швейцария-Араб чурттар» найыралының ниитилелиниң Комитединиң медеглелинде Сирияга болгаш Ливанга удур Израильдиң сөөлгү үүлгедиишкиннерин шиитпирлии-биле буруу шаап турарын илергейлээн.

«Чүс-чүс тайбың кижилерниң, эң ылаңгыя херээженнерниң болгаш бичии уругларның өлүм-чидимин болдурган араатанзыг террорга найырал ниитилели удурланып тур» деп медеглелде айыткан.

* * *

БОГОТА. (СЭТА). Араб чурттарга удур Израильдиң араатанзыг үүлгедиишкиннерин Колумбияның хөй-нииитизи шиитпирлии-биле буруу шаап турар деп Колумбияның Коммунистиг аныяктарының ТК-зының Секретариадының кежигүнү Мильер Чакон СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Сирияда болгаш Ливанда дескен палестиннерниң турар черлерин израиль ужар-хемелериниң араатанзыг ёзу-биле бомбалап, кем-буруулуг үүлгедиишкин кылганы дээрге-ле АКШ-тың деткимчези-биле агрессиязын үргүлчүлевишаан, бүгү делегейде тайбың херээнге айыылдыг уржуун чедирип турар Тель-Авивтиң эжелекчи планнарын боттандырып турары ол-дур деп Мильер Чакон демдеглээн.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

Мелиоратор Франк Хашер дээрзи болза Карл-Маркс-Штадтта (ГДР) «Мелиорацьонсбау» деп улусчу бүдүрүлге черинде аныяктар бригадазында ажылдап турар. Ол бодунуң бүдүрүкчү кергүзүглери-биле сурагжаан коллективке чер кургадырының болбаазын техниказын чоокта чаа хүлээдип берген. (Чурукта — черни каспайн суг дамчыдар хоорзаларны салыр «Мелиоматуниверсал» дээр бедик бүдүрүкчүлүг агрегат). Улуг бүзүрелди херек кырынга бадыткаар дээш, бригаданың кежигүннери «Аныяктарның болгаш студентилерниң X Бүгү-делегей фестивалы» деп хүндүлүг ат дээш чарышка киржирин шиитпирлээннер.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Культурада болуушкуннар

ОЛЧА-ОМАКТЫГ ЧОРДУВУС

Улуг-Хемде Торгалыгның «Аржаан» агиткультбригадазының концертчилери ээлчеглиг үнүүшкүнче аъттанышкан. Өскен хемивис Улуг-Хем кыдыынга келгеш, сугга чугуп, кезек дыштангаш, Эйлиг-Хемниң малчыннарынга аалдап чеде берген бис. Бригаданың үнүүшкүннерин малчыннар шагда-ла билир болгаш, № 1 тарып боозалылга пунктузунда улуг, биче көрүкчүлер шагда-ла чыылган болду. Чымыштыг иштиң кижилери-биле танышып чугаалажып, оларның ижин сонуургадывыс. Делегей байдалының дугайында лекцияны Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи М. Д. Байсклаң кылган. Малчыннарның чугула айтырыгларынга совхозта партком секретары М. Дашык, Торгалыг көдээ Советиниң даргазы А. Дакыр-оол болгаш өске-даа эштер харыыны бериш, беседалашканнар.

Концерт эгеледи. Алексей Сюрюнчап «Мээң Тывам», «Каттыраңнап чаңнап келем» деп ырларны эки күүсетти. Уран номчулга талазы-биле Татьяна Серен шылгараан. Дамба биле Серенниң шоодутларын чон сонуургаан.

Буура-Белиңде бөлүк малчыннарга лектор болгаш боттывынгыр артистер база-ла аалдап чораан. Бистиң-биле кады чораан эмчивис Кара-оол Дадар-оол онза өөрүшкүлүг чагаан: совхозтуң аныяк хойжузу Дарый Сарыг-оолдуң өг-бүлезинге чаш кижи төрүттүнүп, немешкен.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

„БОЙДУСТУҢ ХАЙЫРАЛЫ“

Ындыг аттыг кежээ Ильинка көдээ Культура бажыңынга эрткен. Кежээни суурда херээженнер чөвүлели биле Культура бажыңының ажылдакчылары кады организастаан.

Колхозтуң ногаа звенозунуң өстүрген ногаа аймаан, ол ышкаш колхозчуларның тараан чечектерин ында делгээн. Капустаның, дыынның, согунаның, арбузтуң өзүп үнгени магалыг-ла.

Бажыңының херим иштинге тарып өстүрген чечектериңден кылган боондактарны чамдык колхозчулар кежээге алгаш келгилээн. Эң эки ногаа, чечек өстүрүкчүлеринге, ногаа аймаандан амданныг аъш-чемни белеткээн херээженнерге шаңналдарны ол кежээге тывыскан.

Ногаа звенозунда ажылдап турар Ксения, Паша Бортникова угбашкыларның база Ирина Плетнёва, Светлана Оюн оларның кызымак ажылдажып кежээниң киржикчилери мактаан.

Д. ОЮН.

Тываның кино ажылдакчылары ССР Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга уткуштур эвээш эвес ажылдарны чорудуп турар. Көдээниң болгаш хоорайның ажыл-ишчилеринге кино көргүзерин экижиткен.

Кызылдың «Найырал» кинотеатрда улуг киномеханиги Нина Николаевна Воинкова ай, квартал планнарын ажыр күүседип, дээдилерниң одуруунда кирген. Ол ынак мергежилиниң аайы-биле 20 чыл ажыг ажылдап келген.

ЧУРУКТА: «Найырал» кинотеатрда киномеханик коммунист А.Н. Воинкова.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

РЕСПУБЛИКАГА БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Футбол талазы-биле республиканың бирги чери дээш солдар командаларының аразында маргылдаа доозулган. Сөөлгү хүнде «Хүреш» стадионунга найысылалдың «Спартак» биле «Луч» командаларының ээлчеглиг ужуражылгазы болган. Спартакчылар бодунуң удурланыкчызын удуп алыр аргалыг турган, оңу чедир ажыглаваанындан оюн 1:1 санныг хайым болуп доозулган.

Оолдардан бирги, ийиги чер дээш Кызылдың «Динамо», Туранның «Урожай» командалары ойнаан. Динамочуларның мурнунга шыңгыы сорулга салдынган турган. Удурланыкчызындан ийи сан хөйнү ойнап алыр болза, ынчан бирги черни алыр. Тиилелгени чедип алырынга туранчыларга чүгле чартык сан херек. «Динамо» командазының оолдары бүгү күштү тиилелгени чедип алырынче мөөннээш, организастыг ойнаанындан 2:0 санга уткан. Ынчангаш команда 1972 чылдың чемпиону болуп, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу, вымпел-биле шаңнаткан. Ойнакчылар мактал бижиктер, өртектиг белектерни алган. Ийиги черни «Урожай», үшкүзүн — «Спартак» командалары ээлээн.

Эр улустан «Динамонуң» футболистери Туранның «Урожай» командазын 8:0 санга уткан. «Спартак» биле «Асбест» командаларының ээлчеглиг ужуражылгазы 1:1 санныг хайым болган.

«Динамо» командазы чедиишкинниг ойнап, өөрүн мурнай берген.

Маргылдаа уламчылап турар.

В. ХОПРОВ,
маргылдааның секретары.

ЧУРУКТА: «Асбест» болгаш «Спартак» командаларының аразынга болган ужуражышкын үези.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Аныяк аңчыларга сүме

ДИИННИ КАКПАЛААРЫ

Күс дүшкен. Октябрьның төнчүлели тайга-сыннарга дииннээн, киштээн аңчыларның часпас адар боозунуң даажы диңмиреп үнер. Чурттуң экономиказынга аңныыр-тывыш организацияларының киирип турар үлүү биче эвес. Сибирьниң карак четпес делгемнери чурттуң аңныыр цегиниң кол чери болуп турар. Бүгү Сибирьде дег, бистиң Тывавыста аң-мең байлак. Бистиң аңчыларывыс Төрээн чуртка хөй аң кежин эки шынарлыг кылдыр белдаазыраткаш дужаарынче кол кичээнгейни салып турары таварылга эвес. Ынчангаш аныяк аңчыларга эки шынарлыг аң кежи тывазының бир аргазының дугайын бижиир бодалдыг мен.

Диинни какпалап алырының аргазын бисте шоолуг ажыглавайн турар. А Сибирьниң дыка хөй аңныыр-тывыш ажыл-агыйларында «Белка» дээр ыяшка быжыглаар какпаны калбаа-биле ажыглап турар. Какпалап тыпкан аң кежин шын соош, ажаап алыр болза, ооң шынары бедик болур. Ооң уламындан кештиң өртээ аар болур. Ол чорук аңчыга-даа, ажыл-агыйга-даа ажыктыг дээрзи билдингир. Какпа боду чиик, ажыглаарынга эптиг, быжыг. Бир аңчы-ла 500 хире какпа-биле аңнап болур аргалыг.

Какпаны мочургазы бышкан, ине бүрүлүг ыяштарга салыры таарымчалыг. Уну ириик, кургай берген кырган ыяштарже диин чем эреп үнмес болганда, ындыг черлерге ону быжыглавас. Какпа ыяш унунга, черден 50—100 сантиметр бедикке турарын бодаар херек. Хар дүй албас-ла болза, оон чавыс-даа черге быжыглап салза ажырбас. Ооң тудазын ыяш чөвүрээзинче киир салгаш, оон бистери аңга билдиртпезин дээш, хынамчалыг салырынче кичээнгей салыр херек. Какпада чемни куштардан чажырары-биле ооң үстүү талазын ыяш будуу-биле серилээри база таарымчалыг.

Аңчының кужун камнаары-биле какпаларны бот-бодундан 50—100 метр черлерге салыр. Салган какпаларны 2—3 хонгаш хайып көөр херек.

Чаа какпаларны чагган үнүнден аштааш, ине бүрүлүг ыяш будуу-биле катай хайындырып алырын дуржулгалыг аңчылар практикалап турар.

Диинни какпаже «кыйгырыптар» чүүл болза, ону мегелээр чем. Аңаа кургаткан балыкты, эът артынчызын, кургаткан аблокону ийикпе мөөгүнү ажыглап болур. Диин кургаг мөөгүге ынак. Ынчангаш күрт чиваан, быжыг мөөгүлерни баш удур чыып алгаш, хүнге, оон соонда печкага кургадып алыр. Кургаткан мөөгүнү арыг шоодайга ургаш, кургаг, караңгы черге шыгжаар херек. Тайгаже чоруурда мөөгү бензин чыды ышкаш өске чыттарны бодунга сиңирип албазын бодаары чугула. Чыттыг мөөгүже кандыг диин келир боор.

Кургаткан мөөгү эвээш болза, диинниң азы кээргенниң сайлап каапканы тоорук казырыын сугга суккаш кургаткан мөөгү-биле эгээш, чем кылдыр ажыглап болур. Ындыг чемге диин-даа, куш-даа аажок ынак болур. Дустуг сугга шыгыткаш кургаткан мөөгүнү аксы эки дугланыр лаазага шыгжаар.

Эки шынарлыг хөй диин кежин какпа-биле тудуп, оон кежин күрүнеге дужаары ажыктыг. Аңнаашкынның бо аргазын калбаа-биле ажыглаза эки.

В. ПОЛУХИН,
Аңныыр-тывыш ажыл-агый эргелелиниң кураңныыр-тывыш ажыл-агыйлар килдизиниң улуг охотоведи.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Методиктиг сүме

КҮШ-КУЛЬТУРА КИЧЭЭЛДЕРИ

Кижиниң, ылаңгыя биче чаштарның кадык магаботтуг, омак-сергек, эки өөредилгелиг болурунга күш-культура болгаш спорт онза ажыктыг. Ооң физиологиязын ёзугаар алырга бедик мергежилдиг спортчуларны быжырымчалыг белеткээрин хамыктың мурнунда эге класстарга күш-культура кичээлдерин шын чорударындан чугула хамааржыр. Ол ышкаш өөреникчилерни класстан дашкаар спортчу секцияларже хаара тудары чугула.

Секциялар үезинде өөреникчи бүрүзү тренерниң азы күш-культура башкызының шыңгыы хыналдазынга турары албан. Кол материалдарны өөренип турган үеде башкы кижи бүрүзүн эки хайгаараар, илерээн частырыгны дораан эдер, шиңгээттинмейн турар материалдар талазы-биле оларга боттуг дузалаар хүлээлгелиг.

Эге класстар үезинде чогуур билигни уругларга бериш шыдавайн баар болза, ону үстүкү класстарга шын шиңгээттирери берге болур. Чажында уруглар янзы-бүрү оюннарның техниказын четче шиңгээтпейн баргаштан, оларның үстүкү класстарга шимчээчир эвес болгулаарының чылдагааны ында.

Күш-культура кичээлдерин эге класстарга шын эрттирериниң чурумун школа бүрүзүнге сагыыры чугула. Келир үениң кадрлары — чечек ышкаш өзүп олурар биче чаштарны шын кижизидери партияның бүгү-ниитиниң чугула херээ. Өөредилгениң чаа программазынга дүүштүр бо негелде улгаткан дээрзи билдингир.

Математика, физика ышкаш өске эртемнерге бодаарга, күш-культура кичээлдеринге көргүзүг материалдары шоолуг ажыглаттынмас, а ол сорулганы күш-культура башкызы кижи боду хандырган, мергежилгениң янзы-бүрү хевирлерин, аргаларын тайылбырлаан турар. Оюннуң теоретиктиг материалдарын башкы кижи практикага холбаштырары албан.

Мындыг турбуже, чамдык школаларның эге класстарында күш-культура башкылаашкыны четпес. Үстүнде айыткан негелделерин хандырып шыдавайн турар. Бодуун айтырыг — кичээлге спортчу форма чок келири капчап-даа таарышпас. Ийи талазында кичээлдерин программага дүүштүр чорудар херек. Бүгү шактарны спорттуң хевирлериниң аайы-биле хуваагаан турар-ужурлуг.

Сөөлгү чылдарда спорт залдыг школаларның көвүдеп турары өөрүнчүг. Ынчалза-даа негелде ам-даа ырак чедир хандыртынмаан, спорт зал чок школалар хөй, а барда болза дерилгези багай. Кичээлдер, секциялар болганда өөреникчилер хевин солуур, чунар арга чок болуп, дерлиг хевээр чанып турарлар. Бо айтырыгже моон соңгаар кичээнгей салыры база күзенчиг.

Чаа өөредилге чылы эгелээн. Школачыларның мурнунда амгы кол сорулга — эки өөренири, билиглерни ханы шиңгээдип алыры болур.

Коммунистиг партия, Совет чазак күш-культураны болгаш спортту бүгү чоннуң херээ кылдыр көргеш, ону улам калбартырынга тодаргай хемчеглерни ап турар. Школаларда партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары, башкылар чөвүлдери, күш-культура организациялары бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни ап чорутса эки.

Михаил МОНГУШ.
Чадаанада № 1 школаның күш-культура башкызы.

Ужудукчуларга араатан куштар үнү дуза чедирип турар

Чамдыкта куштар черниң болгаш агаарның чүүл-бүрү техниказынга шаптык таварыштыра бээр. Экскаватор суургаларынга, радиолокатор антенналарынга, черге хонуп алган самолёттарга куштар уя тудуп турган таварылгалар көзүлген. Вилнюс аэропортунга чаъс чагган соонда карабаарзыктар өөрлежип алгаш, самолёт хонар шөлдерни үглеп туруп бээр. Агаарга чораан самолётка уткуштур келген куш таваржы бээрге, аажок айыылдыг.

Литваның эртемнер академиязының зоология болгаш паразитология институдунуң куш шинчилелиниң эртемденнери агаар лайнерлериниң ужудуушкун девискээрин куштардан камгалаар хемчеглер алырын төлевилээр бөлүк тургускан. Олар ужар чүүл шугумнарын куштарның ужуп эртер аргыжылга оруктарын радиолокаторларның дузазы-биле тодаргайлап алган. Билдинген барымдааларны ёзугаар магнитофон лентазынга хартыгаларның болгаш өске-даа араатан куштарның үнүн бижидип алгаш, ооң-биле куштар коргударының аргаларын чогаадып турар.

С. ВАЙНТРАУБАС,
(СЭТА-ның корр.).

ЧАРЛАЛДАР, РЕКЛАМАЛАР

Эргим номчукчулар!

1973 чылдың парлалга чагыдылгазы уламчылап турарын утпаңар.

Шын" солунну чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ

чылда — 6 рубль, алды айда — 3 рубль.

МОСКВАЖЕ ЧАЛАП ТУР

Москвада чер тургузуушкунунуң инженерлериниң институду

ЗАОЧНОЕ ФАКУЛЬТЕТТИҢ ЧЕР ТУРГУЗУУШКУНУНУҢ САЛБЫРЫНГА

студентилер хүлээп алырын чарлап тур

Колхозтарның болгаш совхозтарның черлерин таарыштыр ажыглаарының төлевилелдерин кылыр, черни хоорайларга, үлетпүр болгаш өске-даа бүдүрүлге черлеринге тускайлаар, күрүнениң чер фондузунуң учёдун болгаш таарыштырылгазын кылыр, геодезия ажылдарын болгаш топографтыг хемчээшкиннерни, көдээ ажыл-агый карталарын кылыр талазы-биле чер тургузукчузу — инженерлерни институт белеткеп үндүрүп турар.

ИНСТИТУТКА КИРЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА БИЛДИРИИШКИННИ 1972 ЧЫЛДЫҢ ОКТЯБРЬ 1-ДЕН ДЕКАБРЬ 15-КЕ ЧЕДИР ХҮЛЭЭП АЛЫР

Долу ортумак эртемниг кижилерни назы-хар кызыгаарлаашкыны чокка кирериниң экзаменнерин дужааттырар.

ИНСТИТУТТУҢ РЕКТОРУНГА ЧОРУДАР БИЛДИРИИШКИНГЕ КОЖАР ЧҮҮЛДЕР:

1). Ортумак эртем дугайында документ—боду-биле.

2). Дээди өөредилге черлеринге кирер характеристика. ССРЭ-ниң Чепсектиг күштеринден халашканнар — шериг кезээниң командылалындан характеристика.

3). Эмчи шынзылгазы (ф. № 286).

4). 4 фото-чуруктар (3х4 хемчээлдиг, бөрт чок).

5). Күш-ажыл дептеринден азы колхозчунуң дептеринден ушта бижидилге (бүдүрүлге чери азы колхоз баштаар чери оларны шынзылар ужурлуг).

Институтка кирерлер математикага (бижимел болгаш аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле) шылгалда дужаар.

КИРЕРИНИҢ ШЫЛГАЛДАЛАРЫН МОСКВАНЫҢ ЧЕР ТУРГУЗУУШКУНУНУҢ ИНЖЕНЕРЛЕРИНИҢ ИНСТИТУДУНГА БАРЫП, 1972 ЧЫЛДЫҢ ДЕКАБРЬ БОЛГАШ 1973 ЧЫЛДЫҢ ЯНВАРЬ АЙЛАРЫНДА ДУЖААР УЖУРЛУГ

Институтка кирип сапаары— 1973 чылдың февраль 1-ден 15-ке чедер.

ИНСТИТУТТУҢ АДРЕЗИ: Москва хоорай, К-64, Казаков кудумчузунда № 15 бажың, Москваның чер тургузуушкунунуң инженерлериниң институду.

Заочное факультеттиң хүлээп алышкын комиссиязы.

Телефон № 26—59—79.

Сонуургаан айтырыгларны дараазында адрестен билип ап болур. **Кызыл хоорай, топографическая кудумчуда № 4 бажың, телефон № 31-60.**

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУ

Тываның көдээ ажыл-агый техникуму заочное салбырга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Тываның көдээ ажыл-агый техникуму **механиктерни, зоотехниктерни** болгаш **бухгалтерлерни** белеткеп үндүрер.

ӨӨРЕНИР ХУУСААЛАРЫ:

Көдээ ажыл-агый механизациязынга — 4 чыл 10 ай.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге бухгалтер учёду — 3 чыл 10 ай.

Зоотехнияга — 4 чыл 6 ай.

Өөренирин күзээр кижилер көдээ ажыл-агый техникумунуң директорунуң адынга моон адаанда документилерни кошкаш, билдириишкин киирер:

а) билииниң дугайында херечилел (аттестат) боду-биле азы ортумак школаның 9-ку, 10-гу класстарынче шилчиткен шынзылга;

б) ажылдап турган черинден шынзылга азы чоруткан черниң тускай бижии;

в) дончу намдары;

г) күш-ажыл дептеринден азы колхозчунуң дептеринден үндүр бижидилге; албан азы бүдүрүлге чериниң ол дугайында шынзыдылгазы;

д) эмчи шынзылгазы (Ф. № 286);

е) дөрт фото-чурук (3×4 хемчээлдиг, бөрт чок);

ж) чурттап турар черинден шынзылга.

Документилер кошкан билдириишкинни ноябрь 30-ге чедир хүлээп алыр.

Кирериниң шылгалдалары техникумнуң заочное салбырының келдиргениниң соонда моон адаанда эртемнерге болур:

1. **8-ки класс доосканнарга** — математика (аас-биле), орус дыл (диктант).

2. **10 класс доосканнарга** — орус дыл (сочинение), математика (аас-биле).

3. **Ортумак школаны доосканнар** зоотехния салбырынга кирер дизе — математика орнунга химияны (аас-биле) дужаар.

Заочное салбырга көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар кижилерни хүлээп алыр.

САЛБЫРГА КОНКУРС ЧОК ХҮЛЭЭП АЛЫР КИЖИЛЕР: мал фермаларының эргелекчилери азы бригадирлери, салбырлар эргелекчилери, каттышкан бригадалар бригадирлери, механизаторлар, көдээ ажыл-агыйның счёт ажылдакчылары.

АНЫЯКТАР! ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУНУҢ ЗАОЧНОЕ САЛБЫРЫНГА КИРИП ӨӨРЕНИҢЕР.

ДИРЕКЦИЯ.

ТУДУГЛАР ЧАЛАП ТУР

Күш-ажыл курлавырларын ажыглаар талазы-биле албан черлери республиканың чаа тудугларынче ажылчыннар чыылдазын доктаамал чорудуп турар.

Тудугларга ажылдаары-биле 2 чыл хуусаалыг күш-ажыл керээзин чарган кижилерге 200 рубль түңнүг дедир эгиртпес дузаламчыны бээр болгаш ону дөрт чезектеп төлеп бээр. Орук шүүделин төлеп бээр болгаш [illegible] чурттаалга чери-биле хандырар.

Тудуг талазы-биле мергежил чок кижилерни ажылдап барган черинге тудугжунуң мергежилдеринге өөредип турар.

Ажылдаарын күзээн кижилер паспортун, шериг биледин база күш-ажыл дептерин алгаш, ажылдап турар черинден үндүр бижидип алгаш келир.

Тудугларга барып ажылдаар күзелдиг кижилер Кызыл хоорайның Щетинкин-Кравченко кудумчузунда 38, Комсомольская кудумчузунда 23 дугаар бажыңнарга болгаш Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның ажылчы чоннар депутаттарының күүсекчи комитеттеринге келириң чалап тур.

телевидение

СЕНТЯБРЬ 16-ДА

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — **Өңнүг телекөргүзүг.** Школачыларга. **«Чурук бүрүзүнде хүн».**

12.40 — **«Музыкалыг киоск».** 13.10 — **«Чөөн чүктүң тараазы».** 13.20 — **«Хууда бирги чер».** Уран-чечен телефильм. 14.00 — **«Бузулбас эвилел».** Узбек ССР.

КЫЗЫЛДАН

16.00 — **«Сараевога болган амы-тынче халдаашкын».** Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

17.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 18.00—**Өңнүг телекөргүзүг. «Советский спорт» солуннуң шаңналы дээш хоккейге делегей турнири.** 20.15—**«Дээрги Икс».** Уран-чечен фильм. 21.45—**«Өңнүктерниң арыннары».** Дамчыдылганы А. Алексин чорудар. 22.30—**«Ыры-72».** 23.00 —**«Үе».** Информастыг программа. 23.30—01.00 — **«Советтер чуртунуң кино уран чүүлү». «Он сес харлыг турганнар».** Уран-чечен фильм.

агаар

Бөгүн республикага биче булуттаар, чагбас. Барыын угланышкынның хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 12—17, өскелеринге 17—22 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 19—21 градус чылыыр.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Оттуг кокпалар»** 10, 11.45, 13.30, 15.15, 17, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Өлүмнүг частырыг»** 15, 18.40, **«Олеся»** 16.55, 20.35 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Бешки «Б»-ден келген оол»** 10.30, 15, **«Дулгуур»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Айболит»** 9.40, **«Ис чок читкен кижи»** 11.40, 13.40, 15.30, **«Ийлдирзи ынактар»** 17.20, 19.10, 21 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47 үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 11-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 Телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко

ТС—01022.